

IHRE KVARN

Ireån har under höst, vinter och vår ett starkt vattenflöde som skapat förutsättningar för kvarnar och vattensågar under snart 500 år. Sju olika kvarnplatser med vattenhjul har funnits från 1500-talet till 1945. Den nuvarande kvarnen som vi nu skådar var klar 1870 och byggdes av Didrik Malmros.

Didrik var en kunnig och driftig man bördig från Trelleborg med många idéer, om utdikningen av myrarna på Gotland och annat. Han gifte sig med dottern till ägaren på Ihre Gård och blev på så sätt delaktig i utvecklingen av gården. Ca 1855 kom en stor nyhet till Gotland från England i form av att bröderna Graham introducerade den mobila ångsågen på ön. Grahams eller "Bröderna Grimm" som de kom att kallas i socknen etablerade sig på närbelägna Gullauser gård på vägen mellan Ihre och Tingstäde och började konkurrera med alla sågkvarnar på norra Gotland.

Den dåvarande kvarnen på Ihre var en samfällad kvarn med en mindre vattensåg med några andra delägare. Didrik ville, för att möta konkurrensen, rusta upp och bygga ut "Ihre Gamle Kvarn", men de övriga delägarna ville inte detta. Malmros byggde då sin egen kvarn och en separat vattensåg med eget vattenhjul i en träbyggnad bredvid kalkstenshuset med mjölkvarnen. För att driva de båda vattenhjulen anlades också en stor damm vars vallar fortfarande är kvar.

Den nya kvarnen var klar att ta i drift 1870 och här maldes och sågades det när vattentillgången var god om höstar och vårar. Vattensågen med eget vattenhjul inrymdes i en träbyggnad vars grundmurar nu är framtagna. Vattnet till mjölkvarnen dvs. den stora kalkstensbyggnaden leddes in på en ränna av trä som vilade på de nu något medfarna kalkstensfundamenten mellan vattensågen och ån. En liknande ränna finns vid Lummelundsbruks kvarn.

Verksamheten med kvarn och såg pågick utan problem fram till 1924. Malmros dog 1900 och efter år av ägarbyten och dåligt underhåll brast dammvallen i april 1924 med en stor översvämning som följde. Sen dess repade sig inte kvarnverksamheten riktigt. Vattenhjulen verkar ha varit i dåligt skick så driften fortsatte med hjälp av en dieselmotor. Den sista malnotan är från 1945. Vattensågen tycks ha blivit nedlagd på 1930-talet.

1947 byggdes kvarnen om till en trämjölsfabrik där kraften kom från en starkströmsledning. Troligtvis fick man i samband med Gotlands elektrifiering stöd för projekt som förbrukade mycket ström. Det här företaget skulle mala kutterspån från sågverken till trämjöl. Trämjölet skulle användas till framställning av bakelit. Projektet var totalt misslyckat och driften lades snabbt ner trots de mycket stora investeringarna. Från denna period stammar också den märkliga byggnaden i slutningen. Det gamla kvarnstallet flyttades dit och placerades på pålar för att få en silo att kunna ta emot de lass av kutterspån som kom från sågarna.

Från 1947 till 1980 hade fastigheten ett halvt dussin ägare och förfallet fortgick under denna tid. Byggnaden stod öppen och blev ortens inofficiella ungdomsgård.

1980 köpte familjens bolag fastigheten för kommande utveckling av fritidsbebyggelse. Undertecknad förvärvade fastigheten 1989 och sen dess har jag och min hustru Alexandra med stor lust restaurerat byggnader och tagit fram så mycket som möjligt av det ursprungliga. All ursprunglig inredning i kvarnen revs ut 1947 och betonggolven i bottenvåningen och första våningen är från den tiden. Allt annat är så långt möjligt som det såg ut. Inga träd av betydelse har nyplanterats utan kvarnparken har mejslats ut från den befintliga växtligheten. Dock har en och annan prydnadsväxt tillkommit.

I planerna ingår nu att återställa vattensågens kalkstenspartier och bygga ett vattenhjul enligt de fynd vi gjort vid vår restaurering.

Ire den 19 juli 2008

Claes Göran och Alexandra Appelquist